

WaterPeilingen

Nummer 40

VWG Nieuwsbrief 15 oktober 2024

De Nieuwsbrief van de Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis verschijnt 1 x per maand rond de 15^e van de maand.

Algemeen:

(Herman Havekes, met de Uniepenning; afb. ve).

Op donderdag 17 oktober nam Herman Havekes tijdens een bijzondere bijeenkomst in de Geertekerk afscheid als hoogleraar van de Universiteit Utrecht. Iemand die 45 jaar in de wereld van het water werkzaam is geweest en ook de leerstoel mocht bekleden beschikt over veel kennis en een groot netwerk. Dat was deze middag merkbaar. Met 150 aanwezigen werd dat afscheid van een rots in de branding opgeluisterd. De hoogleraren die door de Stichting Schilthuisfonds zijn aangesteld aan respectievelijk de VU prof. dr. Petra van Dam en aan de UU prof. dr. Marleen van Rijswick mochten in een lezing nog eens enkele zaken op een rij zetten. Daarna was het woord aan de scheidend hoogleraar zelf.

Na dit alles gezegd te hebben kwam er een verrassing: de penning van de Unie van Waterschappen werd aan Herman uitgereikt als blijk van de grote waardering voor de jarenlange inzet bij de Unie van Waterschappen, het ontvangen van delegaties om uit te leggen hoe de waterschapstaken in Nederland georganiseerd zijn.

Bijzonder was dat de naam van de opvolger van Herman bekend werd gemaakt en Jasper van Kempen ook aanwezig was zodat er direct kennis gemaakt kon worden met de hoogleraar Transdisciplinair waterrecht aan de UU.

De verwachting is dat volgend jaar rond deze tijd de inaugurele rede door Jasper zal worden uitgesproken.

Algemene Ledenvergadering

Op **woensdag 11 december** zal de ALV van de VWG worden gehouden. De ALV stemt op voordracht van de kascommissie en bestuur in met de jaarstukken en het jaarverslag en de benoeming van bestuursleden.

De ALV zal worden gehouden in een ruimte die de VU in Amsterdam in een van de gebouwen beschikbaar zal stellen.

De aanvang is om 10.30 uur.

De agenda is vrij gebruikelijk voor een ALV: vaststellen van het verslag van de vorig voorjaar gehouden ALV, het goedkeuren van de jaarrekening 2023, kennis nemen van het jaarverslag 2023 het kiezen van een bestuurslid of instemmen met de voordracht van het bestuur en een rondvraag.

De bijbehorende agendastukken kunt u begin december tegemoet zien als u zich voor deze ALV heeft aangemeld. De vergaderstukken zullen niet op de website worden geplaatst.

Het bestuur roept de leden op om aanwezig te willen zijn bij deze vergadering.

Na de lunchpauze zal de studiebijeenkomst Nieuw onderzoek plaatsvinden. Twee onderzoekers zijn bereid gevonden om hun onderzoek 's middags nader toe te lichten.

Studiedag *Water en veranderingen in het geschiedbeeld*

Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis en Environmental Humanities Center/CLUE+, Vrije Universiteit

Datum: donderdag 11-12-2024

Plaats: Hoofdgebouw VU, De Boelelaan 1105, Amsterdam, 10 min lopen vanaf station Zuid
Toegang: vrij

Aanmelding: verplicht i.v.m. catering via: waterstaatsgeschiedenis@hotmail.nl

Programma

10.30-11.50 u ALV in zaal Hoofdgebouw **02A36**

(na aanmelding via bovenstaand mailadres ontvangt u de vergaderstukken).

12.00-13.00 lunch in de kantine in de kelder *(de lunch krijgt u aangeboden).*

zaal Hoofdgebouw **06A32**

13.00 u opening en mededelingen

13.15 lezing Mathijs Boom *Laag land, diepe tijd: Nederlandse rivierlandschappen en de geschiedenis van de Aarde in de vroegmoderne tijd + vragen*

14.15 pauze

14.45 lezing Marc Buise, *Het gebruik van het intergetijdengebied van Noord-Vlaanderen als militair verdedigingsmiddel* + vragen

16.00 sluiting

Samenvattingen

Laag land, diepe tijd: Nederlandse rivierlandschappen en de geschiedenis van de Aarde in de vroegmoderne tijd

De geschiedenis van de Aarde in de zeventiende en achttiende eeuw is vaak beschreven als een geleerd debat over de Schepping, fossielen, de Zondvloed, en Bijbelse chronologie — geologie, theologie en kosmologie in één. In die geschiedenis speelt drassig laagland een ondergeschikte rol. Maar wat als we ideeën over de geschiedenis van de Aarde bekijken vanuit Nederlandse rivierlandschappen en vanuit praktische waterstaatskennis over geografische verandering? Hoe werd er vanuit deze contreien gespeculeerd over de vroegste geschiedenis en de diepe tijd van de planeet? Voor wie was die geschiedenis belangrijk en waarom? Deze lezing kijkt naar het werk van landmeters en oudheidkundigen, naast dat van geleerde natuurvorschers, als bron voor ‘geologisch’ denken in de vroegmoderne tijd.

Het gebruik van het intergetijdengebied van Noord-Vlaanderen als militair verdedigingsmiddel

In het noorden van Vlaanderen wordt sedert de veertiende eeuw het inundatiewapen toegepast. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog gebeurde dat structureel. Toen werden op grote schaal zeedijken en binnendijken doorgestoken om polders en andere gebieden buitendijks te brengen. Dat had catastrofale gevolgen. Na deze oorlog vond in het gebied een ontwikkeling plaats. Nog steeds werden tijdens conflicten zeedijken doorgestoken maar de gevolgen zijn minder nefast. Hieraan lagen buitendijkse processen ten grondslag en een bepaalde militaire strategie, namelijk een buitendijks liggende waterlinie. Het buitendijks brengen gebeurde meer of minder ‘gecontroleerd’. Aanvankelijk was dat onbewust maar later werd hierop aangestuurd. Daarnaast werd in toenemende mate gewerkt met zoetwaterinundaties en het inunderen met buitenwater in begrensde bekkens door speciaal daartoe gebouwde inlaatwerken. Na afloop van de Spaanse Successieoorlog vond daarnaast een aantal decennia een tegenoverstelde conservatieve ontwikkeling plaats. Er werd vooral ingezet op het in stand houden van het intergetijdengebied als een waterlinie. Daarbij werd ingezet op ingrepen die de sedimentatie probeerden tegen te gaan. Dat was slechts uitstel van executie waarna uit nood geboren de oplossing werd gezocht in het uitvoeren van ‘militaire bedijkingen’. Hierna week de inundatiestrategie in Noord-Vlaanderen weinig meer af van die elders zoals bijvoorbeeld in de Oud-Hollandse Waterlinie.

Op vrijdag 8 november was er een bijeenkomst in Het Kruihuismuseum in Den Bosch die door Netwerk Heritage en de Vereniging voor Waterstaatsgeschiedenis was georganiseerd en gepresenteerd werd door Alette van de Hazelkamp. Onderwerp was de Zuidelijke Waterlinie. Deze minder bekende en ook minder in het landschap zichtbare linie loopt van Tholen in Zeeland naar Grave in Limburg. Er zijn nog enkele vestingsteden. De doelstelling van de Zuidelijke Waterlinie is om publicaties te laten verschijnen over het leven van de ‘gewone’ burger in de tijd van de Tachtigjarige Oorlog en het plaatsen van informatiepanelen in het

landschap als teken dat er ter plaatse zich iets bijzonders heeft voorgedaan maar nu niet meer zichtbaar is. De Zuidelijke waterlinie wil nadrukkelijk geen Werelderfgoed worden omdat dit een veel te star gegeven is en er dan weinig vrijheid meer bestaat om dingen in het landschap in te kunnen vullen.

Namens het Waterschap Aa en Maas sprak Sikko Oegema (lid van het DB) een woord van welkom uit en gaf een korte toelichting op zijn portefeuille. De boodschap voor het waterschap is het vasthouden van water in de stad. Voor een waterschap is het een merkwaardige taak om ‘relatief’ schoon hemelwater af te moeten voeren naar een RWZI om daar gezuiverd te worden alvorens het terug te brengen op het oppervlaktewater. De wens is om samen met de gemeenten in het werkgebied dat hemelwater op te vangen en daar ook te laten zodat het in tijden van droogte beschikbaar is voor alles wat in de groene omgeving leeft en bloeit. Dat vraagt om ruimte, tijd en inspanning om die openbare ruimte te vergroenen. Tegelijkertijd is al door meerdere studies aangetoond dat meer groen in het stedelijk gebied zorgt voor verkoeling tijdens warme perioden. Over de financiële kant van deze grote ambitie merkte Sikko op dat het tijd wordt dat niet alles in geld moet worden uitgedrukt of beter gezegd dat de natuur (flora en fauna) ook als een waardevolle post wordt gezien die weliswaar geld kost maar ook veel oplevert. Het water in Den Bosch dat bij de Citadel samenvloeit komt uit de Aa, Zuid Willemsvaart en de Dommel al dit water gaat naar de Maas.

De opkomst was met vijftig personen boven verwachting en gaf aan dat er van beide kanten draagvlak bestaat om gezamenlijk iets te organiseren. De lezingen vonden plaats in een fraaie zaal van Het Kruithuis en er was voorzien in een korte wandeling over de nabijgelegen Citadel, waar het BHIC is gehuisvest en ook veel waterschapsarchieven zijn ondergebracht.

In het bestuur zullen we zeker stilstaan bij deze bijeenkomst en kijken waar de mogelijkheden liggen om nog eens iets vergelijkbaars te ondernemen. Voor volgend jaar staat rond deze tijd de Symposiumbijeenkomst SSF/ VWG in het jaaroverzicht en zal door een kleine commissie van SSF/ VWG nader worden uitgewerkt. Belangstellenden van het Netwerk Water Heritage zullen dan ook welkom zijn.

Over het waar en hoe van dit symposium wordt u periodiek via WP op de hoogte gehouden.

2025 zal in het teken staan van de watersnood op 3, 4 en 5 februari 1825 waarbij delen van Nederland rond de Zuiderzee zwaar werden getroffen maar ook in Denemarken en Duitsland schade heeft aangericht. De bedoeling is om naar Friesland (Voorjaar) te gaan en in het najaar naar de Veluwe (Elburg).

Zoals bekend verschijnt TWG 2024 als themanummer over de Watersnoodramp 1825. De inhoud van dit themanummer treft u elders in deze WP aan. Mocht u een extra exemplaar willen ontvangen om weg te geven dan kan dat tegen de kosten en verzending (tenzij u op 11 december naar de ALV in Amsterdam komt dan vervallen de verzendkosten).

Nb: 2025 is ook het lustrumjaar van SSF/ VWG.

Heeft u op 6 juni de boot in Maastricht gemist? Het bestuur gaat akkoord met een voorstel om deze vaartocht op 5 juni 2026 opnieuw aan te bieden. We gaan onderzoek of er afspraken gemaakt kunnen worden en laten dat via WP weten.

Vincent Erdin en Pieter Jan Hofman; Excursiecommissie.

Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis 2024:

Zoals bekend verschijnt TWG dit jaar als themanummer, helaas is nog niet bekend op welk moment het magazine kan worden verzonden. De redactie heeft alle bijdragen en illustraties aangeleverd bij de vormgever resp. uitgever. Het wachten is op een gaatje in de planning.

Wetterskip Fryslan (Leeuwarden).

Op 14 en 15 november hebben medewerkers van het Wetterskip samen met Defensie de oefening Alert 2024 gehouden.

Doel was om in een aantal plaatsen te oefenen met het plaatsen van tijdelijke keringen oor het geval het water onaanvaardbaar zou gaan stijgen.

Waterschap Vechtstromen (Almelo)

Het waterschap heeft in samenwerking met het Duitse Vechteverband een begin gemaakt met het werk aan de Schoonebekerdiep. Over een afstand van acht kilometer wordt er een natuurlijker leefgebied aangelegd langs de beek. Het werk aan het beek is een direct uitvloeisel uit de Europese Kaderrichtlijn Water om de kwaliteit van het water te verbeteren. De beek ontstaat in Duitsland en daarom is samenwerking met het Vechteverband nodig. Er worden drie vispassages aangelegd. Vlak voor de zomer van 2025 moet het werk aan de beek zijn afgerond. Het hele werk wordt naar verwachting over een jaar opgeleverd.

Waterschap Drents Overijsselse Delta (Zwolle).

In het Galgenrak bij Hasselt wordt een nieuw gemaal gebouwd dat het gemaal uit 1978 moet gaan vervangen. De werkzaamheden beginnen in 2025 en het gemaal moet in 2027 in gebruik worden genomen. Het huidige gemaal kan 340.000 liter water per minuut wegmalen en het nieuwe gemaal 550.000 liter per minuut.

Bij het Galgenrak staat het gemaal Streukelerzijl uit 1925, dit wordt gerenoveerd na de oplevering van het nieuwe gemaal. Doelstelling om de renovatie historisch verantwoord plaats te laten vinden waarbij het historische gebouw herkenbaar zal blijven. Beide gemalen zijn belangrijk voor de waterhuishouding rond Haerst-Genne in een gebied van 6.000 hectare dat bemalen wordt door het gemaal Streukelerzijl terwijl het water van 9.000 hectare via het Galgenrak wordt afgevoerd. De verwachting is dat gemaal Streukelerzijl medio 2029 gerenoveerd zal zijn. Voor het nieuwe gemaal is een bedrag van 16,9 miljoen euro beschikbaar.

Waterschap Rivierenland (Tiel).

In de binnenstad van Tiel is het werk aan de dijkversterking in het kader van het Hoog Water Beschermingsprogramma over een afstand van 2,6 kilometer tussen het Amsterdam-Rijnkanaal en het Inundatiekanaal afgerond. Het project omvatte: groene dijken, havens, stadswallen en het inundatiekanaal van de Nieuwe Hollandse Waterlinie maar ook een bedrijventerrein. Coupures moesten worden hersteld, door werkzaamheden te combineren konden er vrij liggende fietspaden worden aangelegd. Door gebruik te maken van een grofzandbarrière kan worden voorkomen dat de dijk in de toekomst ondergraven wordt.

Het waterschap is momenteel volop bezig om in samenwerking met het Regionaal Archief Rivierenland het cultureel erfgoed in kaart te brengen. Op de website van het waterschap staat de eerste digitale erfgoedkaart. De kaart zal nog verder worden aangevuld naarmate het

onderzoek vordert. Het waterschap zal ook reacties van het publiek verwerken via: erfgoed@wsrl.nl. Uit de eerste inventarisatie blijkt dat veel van het cultureel erfgoed ook heden ten dage in gebruik is: bruggen, gemalen, sluizen en stuwen om enkele voorbeelden te noemen.

In het gebied van het waterschap staat Werelderfgoed: De molens van Kinderdijk, de Hollandse Waterlinies en de Limes van het Romeinse rijk.

De gerestaureerde duikersluis bij Nederhemert zuid kreeg in april van dit jaar een prijs toegekend tijdens de Nederlandse Sluizen en Stuwendag. Hieruit blijkt de waardering voor het zorgvuldige restaureren van waterschapserfgoed.

Waterschap Amstel, Gooi & Vecht (Amsterdam)

Op 5 november is er een test gedaan om na te gaan hoe snel het water in de binnenstad afgevoerd kan worden. Het water werd voorafgaand aan deze test met tien centimeter verhoogd, de hoeveelheid water van een forse regenbui. Doel was om na te gaan of er knelpunten waren bij de afvoer van water door bagger of een te smalle waterdoorgang of door voorwerpen die in het water liggen en nog niet eerder waren opgemerkt. Gemaal Zeeburg heeft een cruciale functie bij het beheren van het waterpeil in de stadsgrachten van Amsterdam.

Freek Wallagh, nachtburgemeester van Amsterdam, heeft een gedicht geschreven over een dijk in het Flevopark. De tekst van het gedicht is over een lengte van honderd meter aangebracht op het wegdek van de betreffende dijk. Door de zachter ondergrond was een deel van de dijk weggezakt en dat is aanleiding om de dijk te verhogen. Wallagh noemt het Flevopark 'een stukje wildernis' in de stad. In het park leven 19 beschermde diersoorten, uniek voor zo'n park dat tegen het stedelijk gebied aanschuurt. De dijk moet in 2027 op hoogte zijn gebracht.

Het dijkgedicht past in de jaarlijkse traditie van het waterschap: 'Ode aan de dijk'.

Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (Heerhugowaard)

In samenwerking met de provincie Noord-Holland werkt het hoogheemraadschap aan een bredere duinenrij achter de eerste duinenrij. Om de tweede duinenrij te versterken zijn er bij Castricum enkele 'kerven' gemaakt in de eerste zeereep. De verwachting is dat het zand nu verder naar binnen zal stuiven en daar een nieuwe duinenrij zal gaan vormen of de al aanwezige duintjes zal gaan versterken. Het helpt om de kustbescherming robuuster te maken ook als de zeespiegel met een of zelfs twee meter zal gaan stijgen zoals nu de verwachting is. De duinenrij bij Castricum hoort tot de breedste duinen in Nederland van bijna twee kilometer inclusief het infiltratiegebied en daarom kan deze versterking op een veilige manier worden uitgevoerd.

Hoogheemraadschap van Rijnland (Leiden)

In juni 2022 is de toen in aanleg zijnde piekberging in de Haarlemmermeerpolder bezocht door deelnemers aan de Voorjaarsexcursie. De bedoeling was om in de loop van 2024 een eerste test te houden met het vol laten lopen van deze noodvoorziening. Op 7 november is de inlaat geopend en stroomde het water naar binnen, zoals de bedoeling was zou de berging binnen 24 uur gevuld zijn. De Lisserdijk was afgezet en het vaarverkeer op de Ringvaart van de Haarlemmermeerpolder was gestremd. Op 14 november is er begonnen met het laten weglopen van het water. Dinsdag 19 november moet de piekberging weer leeg zijn.

De webcam op de website van het hoogheemraadschap geeft de stand van zaken van dat moment weer. De eerste besprekingen voor de aanleg van de berging op deze plaats begonnen twintig jaar geleden, een project van de lange adem zoals de hoogheemraad het omschreef.

Hoogheemraadschap van Delfland (Delft)

Te koop aangeboden aan de Overgauwseweg 3: voormalige dienstwoning (1971) in Pijnacker naast het hoofdgemaal van de Oude Polder van Pijnacker.

Gelet op verschillende afbeeldingen die op Funda staan, staat de woning al enige tijd leeg. En zoals dat zo mooi in het vakjargon heet ‘vergeet niet een paar rechterhanden mee te nemen’ om te vervolgen ‘de woning kan naar eigen smaak worden ingericht’.

Voor westerse begrippen (Randstad) is het een mooie kans om een woning te kopen die aan open water grenst, uitzicht tot in lengte van jaren gegarandeerd. (Terzijde: een wethouder in Woerden zei ooit eens over dat uitzicht: ‘dat is gegarandeerd voor de periode van een bestemmingsplan’. Bij deze woning in Pijnacker kan rustig gesteld worden dat dit voor generaties zal gelden.

Het hoogheemraadschap heeft een oproep gedaan aan inwoners om als vrijwilliger iets te willen betekenen voor de werkzaamheden van Delfland. Dat heeft geresulteerd in 90 aanmeldingen om ingezet te kunnen worden als dijkwachter, 42 personen willen in een klankbordgroep mee gaan denken en 36 oud medewerkers van Delfland voelen zich ook na hun pensionering opnieuw betrokken bij het hoogheemraadschap. Deze oud medewerkers hebben inmiddels een eigen vereniging opgericht. De Dijkgraaf noemt dit een positief resultaat dat er zoveel betrokkenheid is onder inwoners. In december zal er een eerste informatiebijeenkomst worden gehouden.

Waterschap Hollandse Delta (Ridderkerk)

In de krant Jong010 leggen medewerkers van het waterschap uit wat er nodig is om een dijk te herstellen zodat die op sterkte blijft en de veiligheid voor het achterland kan blijven garanderen. Het maakte wel indruk op de kinderen om te weten dat de iconische Kuip van Rotterdam vol water zou komen te staan als er geen dijken zouden zijn. Jong010 is de Rotterdamse Kinderkrant.

Verzoek: Kennis gezocht over Zuiderzeewerken

Dit jaar is het 100 jaar geleden, dat de aanleg van de Zuiderzeewerken is begonnen.

Een communicatieadviseur bij Rijkswaterstaat werkt bij regio Midden-Nederland en daar beheren zij veel van de Zuiderzeewerken. Zij staan mede daarom enthousiast stil bij deze bijzondere mijlpaal.

De genoemde adviseur is bezig met een reeks artikelen voor de interne Rijkswaterstaat kanalen (het intranet) en is daarvoor op zoek naar (oud)collega's die het ontstaan van de IJsselmeer polders, de aanleg van de Markerwaarddijk of andere Zuiderzeewerken hebben meegemaakt of daarbij betrokken waren als RWS'er.

Die zou hij graag spreken!

Meld je als je deze auteur van dienst kan zijn !! Zijn naam Bart Jacobs, (RWS MN) mail: bart.jacobs2@rws.nl

Recent verschenen:

Oktober is traditioneel de maand van de geschiedenis. Op 9 oktober werd geschiedenis geschreven met het boek: Waterschapshuizen in Nederland, zetels van polders en waterschappen. Auteurs: Peter Nijhof en Herman Havekes. Uitgever Waanders. Op de website van Waanders staat een mooie introductie van dit kloeke boek.

Data:

2024:

11 december: ALV VU Amsterdam aanvang 10.30 u. (zie aan het begin van deze WP).

Volledige ingebruikname Blankenburgtunnel tussen de A-15 en A-20.

2025:

2 februari: Friestalige kerkdienst in it Heidenskip rond de watersnood van 1825.

2025: Amsterdam 750 jaar stadsrechten

2025: Waterschap Zuiderzeeland bestaat 25 jaar

2025: 1825 Overstroming langs de Zuiderzeekust.

2025: 7^e Lustrum VWG en 8^e lustrum SSF.

2025/ 26: Overstroming grote rivieren die begon op 19 december 1925 maar liep door naar 1926.

2027: Begin van het waterloopkundig onderzoek en oprichting Waterloopkundig Laboratorium

2027: De Unie van Waterschappen bestaat 100 jaar.

2027: 750 jaar Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard.

2027: 25 jaar Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

2028: 75 jaar na 31 januari/ 1 februari 1953

2029: Wetterskip Fryslân bestaat 25 jaar.

2030: 175 jaar na de overstroming van de grote rivieren begin maart 1855.

2030: Begin aanleg van de Stelling van Amsterdam (1880)

2030: De Wieringermeer bestaat 100 jaar

2032: De Afsluitdijk bestaat 100 jaar

2033: in 1533 ontstonden de eerste waterschappen in Friesland, uiteindelijk werden dat er 1.500. Nu werkt het Wetterskip Fryslân in de provincie, op de Waddeneilanden Ameland, Schiermonnikoog, Terschelling en Vlieland en in een taartpuntje in de provincie Groningen.

In de komende jaren zijn er tal van herdenkingen, het overzicht zal periodiek worden bijgewerkt.

Mocht iemand belangstelling hebben om over een van de bovengenoemde gebeurtenissen een bijdrage te leveren in TWG dan zijn de richtlijnen daarvoor op de website te vinden.

Uw reacties zijn ook welkom als u belangstelling heeft voor een onderwerp waarvan het naar uw mening interessant zou zijn om dat aan de orde te stellen in TWG. Als lezer van TWG en lid van de VWG nodigen wij u uit om onderwerpen voor TWG aan te dragen. Uw suggesties zijn welkom via het mailadres van de vereniging.

Oproep: **WP als ruilbeurs?** Misschien is dat iets te groot gedacht maar als suggestie: als u iets zoekt of als u uw bibliotheek aan het opruimen bent dan is het wellicht de moeite van het overwegen waard om via WP te laten weten waar u naar op zoekt bent of van de hand wilt doen.

Mochten er wijzigingen in uw adressering zijn door verhuizing of het mailadres wilt u die dan doorgeven aan: **waterstaatsgeschiedenis@hotmail.nl** . Helaas komt het incidenteel voor dat het tijdschrift of een mailbericht naar een verkeerd adres wordt gestuurd.

Vincent Erdin,
secretaris VWG
15 november 2024